

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00023 VALTIONEUVOSTO
kirjaamo@mmm.fi

Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta

Maa- ja metsätalousministeriö pyytää lausuntoa Pohjois-Suomen aluehallintovirastolta Kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta 8.2.2021 mennessä.

Lausuntopyynnön mukaan ohjelmaluonnoksessa esitetään keinoja vesihuollon toimivuuden ja turvallisuuden varmistamiseksi sekä toimialan uudistamiseksi.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston peruspalvelut, oikeusturva ja luvat vastuualue toteaa lausuntonaan seuraavaa;

1 Tavoitteet

Tavoitteet kokonaisuutena ovat hyviä ja edistävät edelleen toteutuessaan vesihuollon toimintavarmuutta.

Tavoitteissa ja toimenpiteissä on syytä huomioida tarkemmin harvaan asutut alueet ja paikalliset olosuhteet sekä niistä lähtökohdista mahdollisuudet vesihuollon kehittämisessä. Kunnan vastuuta vesihuollon kehittäjänä on myös syytä vahvistaa (huomioiminen vesihuoltolain uudistamisen yhteydessä).

2 Keskeiset toimenpiteet

Tavoitteiden saavuttamiseksi esitetään 10 toimenpide-ehdotusta (kuva 1). Niitä ovat toimiva lainsäädäntö ja valvonta (a-c), toimivat vesihuoltolaitokset (d-f), osaamisen kehittäminen (g-h), resurssiviisaus ja digitalisaatio (i-j).

Osa A: Toimiva lainsäädäntö ja valvonta

a) Vesihuoltolainsäädännön uudistus vaiheittain

Kuten tekstissä todetaan, on syytä edelleen kehittää vesihuoltolaissa (VHL) niitä asioita, jotka edistäisivät lain käytännönläheisyyttä, ymmärrystä ja velvoitteiden

noudattamista sekä lisäksi kunnan vastuuta ottaa aktiivisempi ote vesihuollon kehittämisessä kunnan alueella.

Tekstissä on viitattu Saarisen (2020) selvitykseen vesihuoltolain toimivuudesta ja todetaan siihen viitaten, että *”Vesihuoltolain tavoitteita ja säännösten merkitystä ei tunneta kunnolla ja vesihuoltolain ja talousvesiasetuksen vaatimukset sekoitetaan keskenään”*.

Edellä mainittu toteama viitanee talousvesiasetuksen osalta Saarisen selvityksessä mm. vesihuoltolain 14 §:stä annettuihin havaintoihin tai yksittäiseen havaintoon. Saarisen selvityksessä tuodaan esille myös vertailua vesihuoltolain ja terveydensuojelulain eroista vesihuoltoon liittyvissä määrittelyissä ja miten nämä eroavuudet on koettu.

On huomioitavaa, että ns. talousvesiasetus on terveydensuojelulain (TsL) perusteella annettu säädös ja terveydensuojelulaissa määritetään mm. vesihuoltoon liittyvät terveydensuojeluvaatimukset, kuten vettä toimittavan laitoksen riskinarviointiin perustuva omavalvonta ja viranomaisvalvonta. Talousvesiasetuksilla (1352/2015 ja 401/2001) säädetään tarkemmin terveydensuojelulain mukaisista vaatimuksista.

Sekä terveydensuojelulaissa että vesihuoltolaissa (VHL 14 §) on talousvettä toimittavalle laitokselle/vesihuoltolaitokselle asetettu velvoite huolehtia talousveden laadusta, siten että talousvesi täyttää terveydensuojelulain mukaiset laatuvaatimukset. Veloitteen ilmaiseminen kummassakin laissa on vain toisiaan tukevaa, mutta niiden valvonnassa ja tarvittavien toimenpiteiden arvioinnissa noudatetaan terveydensuojelulainsäädäntöä. Terveydensuojeluvalvonta kattaa veden laadun valvonnan lisäksi laitoksen olosuhdevalvonnan sekä neuvonnan ja ohjauksen. Ohjauksen lisäksi tarvittaessa terveydensuojeluviranomainen voi edellyttää toimenpiteitä, kuten veden käsittelyn tehostamista esimerkiksi laatuvaatimusten tai -tavoitteiden ylityessä.

Vesihuoltolain perusteluissa (HE 85/2000, 14 §) ilmaistaan virheellisesti, että kyseinen pykälä (laadusta huolehtiminen) vesihuoltolaissa olisi tarpeen mm., koska terveydensuojelulaissa ei ole säännöstä vesihuoltolaitoksen vastuusta huolehtia talousveden laadusta. Terveydensuojelulaissa on pykälät toiminnanharjoittajan veloitteesta huolehtia talousveden laadusta (mm. 17 §). Mikäli vesihuoltolain 14 § aiheuttaa sekaannusta, on syytä kyseiseen pykälään laittaa myös viittaus terveydensuojelulakiin tai muutoin täsmentää kyseisen pykälän sisältöä.

Vesihuoltolailla on oma roolinsa koskien kuntaa palvelun tuottajana ja kehittäjänä sekä vesihuoltolaitoksia koskevana lakina (mm. vesihuoltolaitoksen vastuu palvelun turvaamisesta ja siihen liittyvä suunnittelu sekä sopimusasiat). Terveydensuojelulain rooli puolestaan on turvata hyvälaatuinen talousvesi käyttäjille mm. vettä toimittavien laitosten valvonnalla ja kunnan terveydensuojeluviranomaisen varautumisella talousveden häiriötilanteisiin yhteistyössä laitosten ja muiden tahojen kanssa.

Vesihuoltolaitoksen näkökulmasta on tarkoituksenmukaista, että esimerkiksi terveydensuojelulain mukaisesti toteuttamastaan riskinarvioinnista saatua tietoa laitos hyödyntää omissa vesihuoltolakiin perustuvissa häiriötilanne ja muissa suunnitelmissaan.

Vesihuoltolain ja terveydensuojelulain eroavuudet vesihuoltoon liittyvissä määrittelyissä voivat aiheuttaa väärinymmärrystä tai hämmennystä vesihuoltolaitokselle, kuten Saarisen selvityksessä tulee esille. Terveydensuojelulain määritelmä vettä toimittavan laitoksen vedenjakelualueesta perustuu EU:n juomavesidirektiiviin ja on yhtenäisesti määriteltävissä kaikissa kunnissa tai alueilla.

b) Hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto ja c) Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen

Kohdissa b) ja c) esitetyt asiat tarkoittanevat vesihuoltolain mukaisia vesihuoltolaitoksia.

Osa B: Toimivat vesihuoltolaitokset

d) Alueellisen yhteistyön kehittäminen

Vastuualue toteaa yleisesti, että vahvistamalla kunnan vastuuta vesihuollon kehittämisessä (vesihuoltolaissa huomioiminen) saataneen myös alueelliseen vesihuollon kehittämiseen vankempi ja aktiivisempi pohja. Kunnan tehtävänä on kehittää yhteistyötä alueellaan sekä palveluverkkojen muodostumista. Usein tähän tarvitaan ylikunnallista toimintaa. Selkeillä vastuilla ja rooleilla edistetään yhteistyön muodostumista paikalliset tarpeet huomioiden.

Kunnan terveydensuojeluviranomaisen rooli on edistää terveydensuojelua alueellaan, joka tarkoittaa mm. mukana oloa asiantuntijana erilaisissa yhteistyöfoorumeissa. Terveydensuojeluviranomainen voi myös aktiivisesti tuoda kunnan tietoon tarpeita vesihuollon kehittämisestä valvonnassa havaitsemiinsa asioihin perustuen.

f) Kohdennettua neuvontaa apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille

Tekstissä olisi syytä tarkentaa, mitä kohdennettu neuvonta ja neuvontapalvelu tarkoittavat.

Kohdassa f) esitetään esimerkkinä apua tarvitsevien vesihuoltolaitosten kartoittamista ELY-keskusten ja kunnan terveydensuojeluviranomaisten yhteistyönä vesihuoltolaitosten auditointia ja hyvän vesihuollon kriteerejä käyttäen.

Huomioitavaa on, että terveydensuojeluviranomainen ei toteuta ”auditointeja”. Terveydensuojeluviranomaisen lakisääteisiin tehtäviin ei kuulu tällaiset kartoitukset, joten niitä ei sellaisenaan tule esittää kyseisen viranomaisen tehtäväksi.

On syytä arvioida uudestaan, mikä taho toteuttaisi esitetyt kartoitukset kohdennettua neuvontaa tarvitsevista laitoksista ja kunnista. Terveydensuojeluviranomaisen asiantuntemusta voidaan käyttää kartoituksessa siinä laajuudessa kuin se on tarkoituksenmukaista.

Neuvontapalvelun organisointi vaatii myös omat resurssinsa. Vastuualue katsoo, että esitetty neuvontapalvelu on kiinteästi yhteydessä myös kunnan vesihuollon kehittämistehtävään.

Osa C: Osaamisen kehittäminen

Osaamisen kehittämisen tavoitteet ovat kannatettavia. Osaamisen kehittämisessä syytä ottaa huomioon eri kokoiset ja eri periaatteella toimivat laitokset.

Syytä huomioida, että terveydensuojelulain mukainen talousvesihygieeninen osaaminen koskee kaikkia terveydensuojelulain mukaisia vettä toimittavia laitoksia niiden vesimäärästä riippumatta.

3.1 Vesihuoltopalveluita tuottavat toimijat Suomessa

Luvun ensimmäisessä kappaleessa on asiavirhe;

”Suomessa on asukkaille vesihuoltopalveluja tuottavia organisaatioita kaikkiaan jopa noin 1 800, joista vesihuoltolain tarkoittamia vesihuoltolaitoksia on noin 1 100. Loput noin 700 ovat vettä toimittavia laitoksia, joita koskevat terveydensuojelulainsäädännön vaatimukset.”

Terveydensuojelulain vaatimukset koskevat kaikkia talousvettä toimittavia laitoksia, joihin sisältyy myös vesihuoltolain mukaisesti määritellyt vesihuoltolaitokset (laitos, jolle määritetty toiminta-alue). Teksti on syytä muuttaa esimerkiksi *”Terveydensuojelulain vaatimukset kattavat kaikki talousveden vesihuoltopalveluja antavat organisaatiot”*.

Terveydensuojelulaki kattaa niin yksityiskaivot kuin kaikki talousvettä toimittavat laitokset ja niiden vedenjakelualueet jaetusta talousvesimäärästä riippumatta sekä julkisen ja kaupallisen toiminnan, silloin kun toimijalla on omaa vedenottoa ja/tai käsittelyä. Vettä toimittavien laitosten valvonta on säännöllistä ja riskiperusteista (olosuhteet sekä talousveden valvonta).

Suomessa suurten vettä toimittavien laitosten vedenjakelualueiden piiriin kuuluu 4,51 miljoonaa ihmistä eli noin 80 % väestöstä (suuri laitos; toimitetun talousveden määrä enemmän kuin 1000 m³ tai käyttäjiä enemmän kuin 5000). Näiden laitosten terveydensuojelulain mukaisessa talousveden viranomaisvalvonnassa 99,99 % täytti talousveden laadulle asetetut terveysperusteiset vaatimukset. (Talousvesiyhteenveto 2017-2019, THL, 14.12.2020). Edellä mainittuja suuria vedenjakelualueita (yksi toimija voi hallinnoida useita vedenjakelualueita) on Suomessa THL:n raportin mukaan 149 kappaletta.

Terveydensuojelulainsäädännössä on huomioitu EU:n talousvesidirektiivi (aiempi ja tulevaisuudessa uusi EU 2020/2184). Esimerkiksi direktiiviin pohjautuen pieninä laitoksina pidetään alle 10 m³ tai alle 50 käyttäjälle vettä toimittavia laitoksia. Tämän vesimäärän/käyttäjämäärän ylittävät ovat isoja laitoksia, jotka voidaan jakaa edelleen keskisuuriin (vähintään 10 m³ päivässä tai vähintään 50 käyttäjälle talousvettä jakavat) ja suuriin (1000 m³ päivässä tai yli 5000 käyttäjälle vettä jakavat).

Lausunnolla olevassa ohjelmassa vesihuoltolaitoksia on jaoteltu niiden vuotuisen vesimäärän mukaan (suuret, keskisuuret ja pienet), jota jaotteluperustetta ei tarkemmin avata tekstissä.

3.1 luvussa todetaan, että osa kunnista ei ole huolehtinut riittävästi vesihuollon kehittämis- ja järjestämisvelvollisuudestaan. Viitataan vesihuoltolakiin, jonka mukaan

kunnan tulee varmistaa palvelun saatavuus, mikäli palvelun saamisen edellytykset ovat vesihuoltolain mukaan olemassa. Vastuualue viittaa tässä yhteydessä yllä kohdassa 1 Tavoitteet esittämäänsä.

Luvun tekstissä toteamalla ”Myös valvontaviranomaisilla on oltava riittävä osaaminen sekä riittävät henkilöresurssit vesihuollon kehittämiseen ja edistämiseen” tarkoitetaan ilmeisesti ELY-keskusten henkilöstöä.

Vastuualue katsoo, että ennen kaikkea vesihuollon kehittämisen rakenteita tulee kehittää ja kunnan roolia vahvistaa. Tähän tarvitaan myös eri tahojen yhteistyön organisointia. Esimerkiksi kunnan terveysuojeluviranomaisella on vankka tietämys alueensa vettä toimittavista laitoksista ja näiden talousveden laadusta sekä käsitystä kertynyt myös laitosten ulkopuolella olevien yksittäisten kotitalouksien vedenlaadusta. Valvovana viranomaisena terveysuojeluviranomainen voi tuoda tietämystään vesihuollon kehittämiseen jo nykyisellään. Kehittämisvastuu ja aktiivinen rooli on kuitenkin kunnalla ja kunnan vesihuollon palvelun kehittämisestä vastaavalla taholla.

Yksikön päällikkö
Lakimies

Sinikka Siniluoto-Heikkinen

Ympäristöterveydenhuollon
ylitarkastaja

Aila Halonen

Tämä asiakirja PSAVI/9857/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument PSAVI/9857/2020 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Halonen Aila 03.02.2021 08:05

Ratkaisija Siniluoto-Heikkinen Sinikka 03.02.2021 10:29